

Муниципальное казённое общеобразовательное учреждение
"Паспартинская средняя общеобразовательная школа им. А.Г.Калкина"

РАССМОТРЕНО

на заседании ШМО учителей
начальных классов

 Кадранова В.И.

Протокол № 1 от
«29» августа 2025 г.

СОГЛАСОВАНО

заместитель директора по ВР

 Топчина Е.И.

«29» августа 2025 г.

УТВЕРЖДЕНО

директор школы

 Байжигитов А.В.

Приказ № 85 от
«30» августа 2025 г.

Программа внеурочной деятельности
по интеллектуальному направлению

«Литературалык кычырыш»

«Куулгазынду алтай тилим»

4 класс

на 2025-2026 учебный год

Срок реализации: 1 год

Составитель:

Кендиенова С.А.

учитель начальных классов

I. Жартамал сөс.

Литературалык кычырышла 4 класста иштеер программа муниципал казённый үредү төзөмөл "Паспартынын орто үредүлү школынын" баштамы класстардын текши үредүлик программасына ла Н.Б.Тайборинанын "Литературалык кычырышла иштеер программалар" (1-4 класстар) деп программасына тайанып тургузылган. (Горно - Алтайск, 2012j)

Тузаланар бичик:

1. Үредү бичик. "Литературалык кычырыш" 4 класс. Тургузаачылары: Н.Б.Тайборина, К.К.Пилянтинова. Горно- Алтайск, 2017j
2. "Литературалык кычырышла иштеер программалар" (1-4 класстар) Н.Б.Тайборинанын Горно- Алтайск, 2021j

Кычырар тексттердин тематиказы. Алтай, орус ла өскө дө калыктардын оос чүмделгеzi: чөрчөктөр, кожондор, табышкактар, соојындар, модор ло кеп сөстөр; алтай ла өскө дө укту поэттердин кычырарга эптү ле эске уренерге јенил көчүрмелери; 4 класстын үренчиктеринин јажына келижип турар ада-энелердин ижи, Төрөли, ар-бүткени ле тындулары, балдардын јүрүми, кижии, улус ортодо колбулар, најылык, нөкөр, чындык, јакшы ла јаман деген ондомолдорды көргүзип турган чүмдемелдер ле төрөл калыгынын чум-јанын, көрүм-шүүлтезин, тилинин јаражын, байлыгын сескедий кееркедим кеми бийик алтай бичиичилердин чумдемелдери, уренчиктердин јажына, озумине келишкедий калыгынын туукизи керегинде тексттер, каткымчылу куучындар ла оско до чумдемелдер.

Баштамы класстарда литературалык кычырыштын төс амадулары:

- текстти чокум - јарт, көнү кычырып, кычырганын көгүске аларга үренери;
- эрмек-куучыннын бастыра будумдерин онон ары теренжидип, ол аайынча билгирлерин элбедип, башка-башка будумду тексттерле иштеерге уренери; бичиктерле јилбиркеп, кычыраын суурине таскамал алары; башка-башка бичиктерди јилбиркеп корорине ле ол бичиктердин ортозынан бойына керектузин талдап аларына уренери;
- кееркедим јайаандык јайалтазын ачарына, кандый ла немени јилбиркеп корорине уредери; кееркедим произведениелерди кычырганда, ондо айдылган керектерди јуреги ажыра откурип, килегенин, јаратпай турганын чыгара айдарга уренери; соско сескир ле кееркедим произведениеде не керегинде айдылганын ондооры;
- кееркедим литература ажыра јакшы кылык-јанду кижии болорына таскап, килемјии, најылык, чындык ла кандый ла немени учына јетире эдип турарына тазыктыары; торол калыгынын туукизиле, чум-јандарыла, кеендигиле (искусство) јилбиркеерге, анайда ок Россиянын ла оско до ороондордын калыктарынын јурумиле, кеендигиле јилбиркеерге тазыктыары;
- торол ло орус, анайда ок оско до укту калыктардын балдарга учурлаган литературазыла таныштырып, уренчиктерди кееркедим литератураны куунзеп кычыраына јилбиркедериле коштой, торолине, калыгына тузазын јетирерге амадаар куун-санаа таскадары.

Үредүнин төс планында предметтин јери.

Муниципал казённый үредү төзөмөл "Паспартынын орто үредүлү школынын" үредулик планы аайынча, литературалык кычырышты үренерине јылына 4 класста 34 час берилет, недеде - 1 частан .

II. Алтай тилди үренгенинин үренчиктин бойынын (личностный), метапредметный, предметти үренгенинин турулталары.

Программа баштамы класстын уренчиктерин јеткилдейт: уренчиктин бойынын турултазы,

кижилик једимдери (личностные результаты), метапредметный турулталар, предмет аайынча турулталар (предметные результаты).

Ўренчиктин бойынын турултазы (личностный).

- 1) торол калыгынын, Торолинин туукизиле оморкоп, башка-башка эл јуртаган тергееде оско укту албатыны тооп, олорло нак болоры;
- 2) кееркедим чумдемелдер ажыра ак-јарыктын устинде башка-башка ар-буткенду јерлер бар, ондо јузун-башка калык јуртайт, олордын чум-јандары, тилдери, тыш будумдери башка да болзо, је ончо калыктардын амадулары, санаа-куундери туней деп билгирле јеткилдеери;
- 3) кычырган литературалык чумдемелдерди угуп, улгерлерди эске уренип, ондо берилген тил кееркедер эп-аргалар ажыра тилдин јаражын, ээлгирин сезери;
- 4) ачык-јарык, оско улуска киленкей куун-тапту, улустын ачу-коронын ондоор кижии болуп озори;
- 5) кандый ла кижинин шуултезин тооп угарына, башка укту элдин туукизиле, кеендигиле јилбиркеп, олорло нак јуруп, ондоорго чырмайар улустар болуп озори;
- 6) омоликте јуреринин баштапкы ченемелин алып, школдо ло оско до јерлерде бойын канайда тудунарын билери;
- 7) јурумде уренчик кижинин тос амадузын чике ондоорго, уредуде јакшынак једимдерге једер куун-тапту болоры;
- 8) јурумде эткен кажы ла кереги учун бойы каруулу болгоны, эл ортодо јарабас кылык этпеске тазыктыраы;
- 9) јурумде кандый ла учуралдарда бойыла кубар да, јаан да улусла текши тил табарга, јаантайын бойын колго тудуп, улусла нак јурерине тазыктыраыла коштой, литературалык геройлордын эткен керектерин бойынын кылык-јаныла тунейлештирип, јакшы ла јаманды ондоп турар кижии болуп озори;
- 10) калыгынын ар-јоожозин, когус-корум шуултезин, торолинин ар-буткенин корулаары;
- 11) јурум кажы ла кижиге јаныс катап берилген, кандый ла куч учуралда јурумди чеберлеп, уур-кучтерди бийик куун-тапту турумкай одори.

Метапредметный турулталар.

- 1) уредунин тос сурактарын ла амадуларын терен ондоп, оны будурер аргаларды билгир тузаланары;
- 2) тургузылган сурактарды кажы ла јанынан шиндеп коруп, чумделге јайаандыгын тузаланып будурери;
- 3) берилген ишти тургузылган амадуларга ла будургедий айалгаларга келиштире пландап, турултазын шиндеп коруп, бийик турулта аларынын јолын табары;
- 4) јакшы эмезе коомой уреду болуп турганынын шылтагын шиндеп коруп, уредунин кеми јабыс та учуралдарда чын шуулте чыгарып, керектин аайын тузедерге албаданары;
- 5) кандый бир берилген бичик керегинде јетируни ол аайынча мынан озо откон текши темдек-символдор тузаланып билип алары;
- 6) јаны билгирлер аларга, коммуникатив амадуларга једерге эрмек-куучын тударынын эп-

аргаларын элбеде тузаланары;

7) уреду аайынча билгирлерди башка-башка созликтерден, энциклопедиялардан ла узеери литературадан бедреери;

8) кычырган тексттин учурын ондоп, берилген коммуникатив амаду аайынча когуске алып, эрмек-куучыннын оос ло бичиир будумдерине келиштире тексттер тургузары;

9) тундештирип, ылгап, бириктире коруп, кандый темдектериле туней эмезе башка болгоны аайынча шуулте чыгарары;

10) эрмектежип турган кижинин айтканын успей, учына јетире угуп, кажы ла кижы бойы шуултелу болор аргалу, ол сенийинен башка да болзо, оны тооры керегинде билери;

11) омолик иште кем кандый иш будурери јанынан бой-бойы ортодо јоптожип, будурген иштин турултазын коруп, иш будуреринде омоликте онын ла оскolorинин кандый камааны эмезе салтары јеткенин тунейлештирип, бойына шуулте чыгарары.

Предмет аайынча турулталар

1) кеендиктин өскө бүдүмине көрө, литература телекейлик јурумди, кажы ла калыктын чум-јанын ла онын баалап, корып турган ондомолдорын состин болужыла коргузип турганын ондооры;

2) бичик кычырганы- бойынын билгирин бийиктедери, Тороли ле ондо јуртаган улустар керегинде, оlorдын ижи-тожы, јуруми, једимдери, айландыра ар-буткен, ак-јарык, килемји, оштожу, најылык, ак-чек ле чындык деген ондомолдорды билип алары; бичиктерди јаантайын куунзеп кычырары;

3) кычырарынын кемин онон ары бийиктеткени текши эрмек-куучыннын озумине камаанын јетирет, јартын айтса, литературоведениенин ондомолдорын тузаланып, кееркедим, билим ле уредунин оско до тексттерин ун чыгарбай, бойында эмезе тыныда кычырып ылгаары;

4) кычырарынын башка-башка будумдерин тузаланары (учурын ондоорго, талдап, бедреп "поисковое"); башка-башка тексттердин учурын когуске алып, оlorдын башказын ондооры, оlor аайынча куучын откондо, туружып, тос геройlorдын эткен керектери, кылык-јаны аайынча бойынын шуултезин чыгара айдары;

5) јилбиркеген тема аайынча чумдемелди бойы бедреп, ол аайынча керекту јетирулерди кыскачак аннотация тургузып, оско литературала иштеери;

6) баштамы класстарда откон литературоведениенин баштапкы билгирлерин тузаланып, башка-башка будумду тексттерди ылгаары: керек кандый шылтактан улам болгонын, чумдемелдин тос учурын, текстти болуктерге болири, оlorго ат адаары, план тургузары, тил кееркедер эп-аргаларды табары, чумдемелди куучындаары;

7) башка-башка будумду тексттердин темдектерин табары (билим, кееркедим ле оско до уредулу). Бичиир эрмек-куучыннын кеберлерин билери (јетиру - берилгенине тунейлеп, текст тургузары, шуултелу - сурак аайынча каруу берери, јурамал - геройlorдын кылык - јанын коргузери). Кычырган произведение аайынча бойынын куун - санаазын бичири;

8) кееркедим чумдемелге эмезе бойынын ченемелине тайанып, чумдемелге учурлаган ла оско до тема аайынча берилген јурук аайынча бойы кандый бир чумдемел бичири.

Ўренчиктер нени билип алары:

- текстти бүткүл сөстөрлө көнү, үнле көргүзип кычырары;

- 1 минутка 90 сөстөн өрө кычырып, не керегинде айдылганын ондоп, содержаниезин куучындаганда, керектерди улай- телей солыштырбай куучындары;
- эске 12-15 чүмдемел үренер (оос поэзия база кирер), 3-4 прозалык чүмдемелдин үзүгүн билер;
- чүмдемелдин содержаниезин кыскарта куучындап, авторын айдып билер;
- текстти учурыла бөлип, план тургузып, бажалыктап билери;
- кычырганы аайынча бойынын шүүлтезин чыгара айдып;
- бичикте берилген жакылталарды тангынан бүдүрүп билери;
- балдарга учурлалган чүмдемелдердин жанрларын ылгаштырып билери;
- чүмдемелде геройлордын кылыгын тунейлештирип билер;
- бүдүргөн ижинин кемин бойы баалап, ого темдек тургузып билери.

III. Предметтин содержаниези.

Жаанның сөзин жанчыкка сал (17ч) Автордын ла албатынын оос чумделгезинин чумдемелдери, оморды ылгаштыары. Албатынын оос чумделгезинен: кожондор, кеп состор, чолор, кеп куучындар, соојындар, чорчоктор (албатынын чорчоги, автордын чорчоги), кай чорчоктор, тооломоштор, алкыштар, том состор, табышкактар, модор состор, соотомолдор. Чорчоктор: куулгазынду, тындулар керегинде, јурум керегинде. Автордын чорчоги ле албатынын чорчокторинин тунейи эмезе башказы: башталганы, учы, такып-такып айдылганы, тили, геройлары. Кай чорчоктор ло тегин чорчоктордин башталганын тунейлештирип, омордын тунейин (башказын) табары.

Ол ыраак жылдарда (8ч) Төрөли төролинин түүкизи.Чумдемелдин жанрларын билери: кееркедим литературанын чумдемели (улгер, куучын, басня), чын болгон учуралдар ла бичиичи бойы чумдеп бичиген учуралдар, автордын обокози, чумдемелдин ады; Кычырган чумдемелде автор нени айдарга сананганын, геройлордын кылык-јаны, эткен керектери керегинде бойынын куун-санаазын эмезе уренчик бойы мындый учуралда нени эдерин чыгара айдары. Чумдемелде айдылган геройлордын кылык-јанын, оморлордын эткен керектерин бой-бойыла эмезе оморды озо откон чумдемелдин геройларыла тунейлештирип, башказын, тунейин табып, омордын эрмек-куучынын, эткен керектерин коргускен узуктерди тузаланып, геройлорго характеристика тургузары.

Өскө калыктын литературы (9 ч) Чумдемелде айдылган геройдын куун-санаазын ол герой керегинде автордын куун-санаазынан ылгаштырып, ол аайынча бойынын шуултезин айдары. Бичиичи ар-буткеннин јуругын, чумдемелде коргускен оско до јуруктарды ненин учун тузаланганы керегинде бойынын шуултезин чыгара айдары. Берилген чумдемелди кычырардан озо кандый амадулу кычырып јатканын јарт билип, кычырганда, ол амадуларга келижип турган узуктерге ајару салып, ненин учун бу узуктер јаан учурлу болгонын јакшы ондооры, мында тос состорди табары; текстин эрмектерин тузаланып, план тургузып, ол аайынча куучындаары. Чумдемелде айдылганы кебизин (фантастика) эмезе јурумнен алынган учуралдар деп ондоп турары.

IV. Литературалык кычырышла тематикалык план.

Урок-тын №	Бөлүктүн ле уроктын темазы	Берилген частар	Уроктын өдөтөн өйи		Өткүрилетен аайы
			планла	өткүрилген күни	
Jaаннын сөзин жанчыкка сал (17ч)					
1.	Алкыштар. Кожондор.	1		06.09.2025	Ойын
2.	Чөрчөктөр. Ырыс үлешкени (Алтай калыктын чөрчөги)	1		13.09.2025	Викторина
3.	Ай-Мерген баатыр (Алтай калыктын чөрчөги)	1		20.09.2025	Жорукташ
4.	Эркелей ле Караты-Каан (Алтай калыктын чөрчөги)	1		27.09.2025	Ойын
5.	Торко - Чачак (Алтай албатынын чорчоги)	1		04.10.2025	Викторина
6.	Кай чөрчөк. Н. У. Улагашев «Малчы-Мерген»	1		11.10.2025	Рольдорго болири
7.	Н. У. Улагашев «Малчы-Мерген». Баатырдын сүр-кебери.	1		18.10.2025	Жоркуташ
8.	Шуну (Кеп куучын)	1		08.11.2025	Чорчок тургузары
9.	Оос поэзиянын кичү жанрларынан. Табышкактар. Тооломоштор. Модор сөстөр.	1		15.11.2025	Эрмек – куучын откурери
10.	Өскө калыктардын оос чумделгезиле таныжадыс. Койон ненин учун уч эриндү? (Казак албатынын чорчоги)	1		22.11.2025	Ойын
11.	Алтын аяк (Бурят калыктын чорчоги)	1		29.11.2025	Рольдорго болири
12.	Күдүчинин шооры (Орус калыктын чорчоги).	1		06.12.2025	Жоркуташ
13.	Тиру мечиннин бууры (Жопон калыктын чөрчөги)	1		13.12.2025	Чорчок тургузары
14.	Ээ ле жалчы (Армян албатынын чөрчөги)	1		20.12.2025	Эрмек – куучын откурери
15.	Литературалык чорчок. Л. В. Кокышев «Чычканак».	1		27.12.2025	Ойын
16.	Ю. М. Кыдыев «Пөтугеш ле казычак».	1		17.01.2026	Ойын
17.	Бойысты ченеп көрөли. Проект: «Калыгымнын чум-жандары төрөл Алтайымды корыйт».	1		24.01.2026	Викторина

	Ол ыраак жылдарда (8ч)				Жорукташ
18.	Э. Я. Яимов «Жалтанбас келин».	1		31.01.2026	Ойын
19.	Михаил Васильевич Чевалков керегинде. М. В. Чевалков «Тегиннен тегин жүрбө»	1		07.02.2026	Викторина
20.	Ч. А. Чунижеков «Жалы жок жалчы»	1		14.02.2026	Ойын
21.	Ч. А. Чунижеков «Мундузак школдо»	1		21.02.2026	Викторина
22.	И.В.Шодоев «Межелик»	1		28.02.2026	Жорукташ
23.	Ю. М. Кыдыев «Ол ыраак жылдарда»	1		07.03.2026	Ойын
24.	Э. М. Палкин «Коля»	1		14.03.2026	Викторина
25.	Л. В. Кокышев «Жееренек».	1		21.03.2026	Ойын
	Өскө талаларга айылдап (9ч)				Викторина
26.	Орус литература. В. Ю. Драгунский «Кокырлаганын ондоор керек».	1		11.04.2026	Жорукташ
27.	М. М. Зощенко «Эн учурлузы».	1		18.04.2026	Ойын
28.	Н. Носов «Огурчындар».	1		25.04.2026	Викторина
29.	В. В. Бианки «Куйруктар»	1		02.05.2026	Рольдорго болири
30.	А. П. Гайдар «Ийделу сөс».			07.05.2026	Жорукташ
31.	Өскө ороондордын литературазы. Ганс Христиан Андерсен «Кааннын жаны кеп-кийими».	1		08.05.2026	Викторина
32.	Д. Дефо «Робинзоннын календари».	1		15.05.2026	Ойын
33.	Марк Твен «Том Сойерле болгон керектер».	1		16.05.2026	Викторина
34.	Ойын «Не? Качан? Кайда?»	1		23.05.2026	Жорукташ

